

การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง
ของประชาชนในตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี*
BUDDHADHAMMA APPLICATION FOR PEOPLE'S POLITICAL
PARTICIPATION PROMOTION AT MAHASORN SUB-DISTRICT,
BAN MEE DISTRICT, LOPBURI PROVINCE

พระมหาสมัค อติภทโท, สุมาลี บุญเรือง, อนุภูมิ โสวเกษม
Phramaha Samak Atibhaddho, Sumalee Boonrueang, Anubhumi Sowkasem
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: samak.nas@mcu.au.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาระดับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน 2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนและ 3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 358 คน จากประชากร 3,358 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 12 รูปหรือคนเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง 2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ การศึกษา อาชีพ และรายได้ มีระดับความคิดเห็นที่มีต่อส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่าง 3. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ หลักการบริหารนิยธรรม เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญและสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ตั้งแต่ระดับประชาชนทั่วไปจนถึงผู้นำหรือผู้บริหารประเทศ

คำสำคัญ: การประยุกต์; หลักการบริหารนิยธรรม; การมีส่วนร่วม

Abstract

The purposes of this research article are 1. to study the level of political participation promotion of the people, 2. to compare public opinions, and 3. to study the problems. Obstacles and suggestions on the application of Buddhist principles to promote political participation of the people. The sample group consisted of 358 people from a population of 3,358 people, research tools were questionnaires. Statistics used in data analysis were frequency, percentage, mean and standard deviation. qualitative research It uses the study of various research papers and in-depth interviews with 12 key informants or people then analyzed, interpreted, and synthesized Discuss the findings to ask for opinions and suggestions and then applied in the future.

The research findings were as follows: 1. The level of promotion of political participation of the people. The overall level is moderate. when considering side by side It was found that the aspect that participated the most was the exercise of rights and participation in the election followed by political information perception 2. Results of comparison of public opinion on political participation of the people Classified by personal factors, it was found that Personal factors such as education, occupation, and income had opinions towards the political participation of the people, differing at a statistical significance level of 0.05, which was in line with the research hypothesis. As for other personal factors, no differences were found. Should educate and understand the principle of the supernatural doctrine that is important.

Keywords: Application; Supernatural; Participation

บทนำ

สังคมไทยในอดีตมีการตั้งบ้านเรือนอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เครือญาติกัน ซึ่งก่อให้เกิดความผูกพัน อันนำไปสู่การร่วมกันจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมของกลุ่มตนและเพื่อสนองความต้องการร่วมกันได้เป็นลำดับสืบมา ในความเป็นจริงแม้ในสังคมไทยจะไม่ใช้คำว่า “ชุมชน” เป็นหน่วยทางสังคมมาตั้งแต่เดิม แต่ในสังคมไทยก็มีสาระความเป็นชุมชนที่ปรากฏอยู่ในหน่วยงาน ทางสังคมที่เรียกว่า “บ้าน” ซึ่งมีความหมายถึงการที่คนมาอยู่

ร่วมกันเป็นกลุ่มมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน เพื่อก่อประโยชน์โดยรวมซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีโดยการ ติดต่อสื่อสารสามารถเรียนรู้ร่วมกันภายใต้บรรทัดฐานจารีตประเพณีเดียวกัน เสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขชุมชนจึงทำหน้าที่เชื่อมโยงขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมเพื่อ ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดทางสังคมอันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการมีส่วนร่วม (โกวิทย์ พวงงาม, 2553)

ในปัจจุบันประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงและโดยอ้อมต่อการดำรงชีวิตของ ประชาชนอย่างมาก โดยเฉพาะการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวดที่ 5 เรื่องแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐส่วนที่ 10 เรื่องแนวนโยบาย ด้านการมีส่วนร่วมที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการปรับปรุงสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่การมีส่วนร่วม ของประชาชนในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การปรับโครงสร้างการ บริหารโดยใช้หลักการบริหารบ้านเมืองที่ดี และการจัดบริการสาธารณะไปสู่องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นโดยเร็ว ทั้งนี้เพื่อให้การบริหารงานและการให้บริการสาธารณะเป็นไปอย่าง คล่องตัวมีประสิทธิภาพและสามารถแก้ไขปัญหาและความต้องการของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น (ศราวุธ ศรีแสงใส, 2544)

ในอดีตการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนใน จังหวัดลพบุรี ยังเป็นการมี ส่วนร่วมแบบไม่สมัครใจ กล่าวคือ เมื่อมีกิจกรรมทางการเมือง เช่น การมีส่วนร่วมและไปใช้ สิทธิเลือกตั้ง การรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง หรือการทำประชาพิจารณ์ ผู้นำท้องถิ่น หรือตัวแทนจากกลุ่มจากกลุ่มต่าง ๆ จะมีสิ่งของตอบแทนมามอบให้ซึ่งทำให้กลายเป็นการ มีส่วนร่วมแบบไม่เต็มใจ คือ การบีบบังคับโดยอ้อมเพื่อให้ประชาชนมามีส่วนร่วมในการ ทำกิจกรรมทางการเมือง (เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ, 2553) การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะต้อง เป็นการมีส่วนร่วมแบบสมัครใจ ไม่ใช่เป็นแบบปลุกกระดม อีกทั้งประชาชนในท้องถิ่นยังมี ส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับต่ำ เช่น การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งมีอัตราส่วนน้อย กว่าร้อยละ 50 ของผู้มีสิทธิออกเสียง ผู้ที่ไปออกเสียงก็มักจะถูกจ้างวาน ชักจูงหรือถูกระดม ไป การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของท้องถิ่นจากอดีตเป็นต้นมา ส่วนใหญ่ประชาชนไม่ได้มี ส่วนร่วม ทั้งในด้านการสนับสนุนหรือการต่อต้าน แสดงให้เห็นว่าคนไทยส่วนใหญ่มีความนิ่งเฉยทางการเมือง ส่วนมากอยู่ในกลุ่มของผู้นำทางการเมืองไม่กี่กลุ่มก็ตระกูลเท่านั้นเอง

ในปัจจุบันการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดลพบุรี ได้เปิดกว้าง ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น โดยการรับรองสิทธิการมีส่วนร่วม ทางการเมืองผ่านช่องทางและกระบวนการต่าง ๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ประชาชนมี ความรู้และความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยและรู้ถึงสิทธิหน้าที่ของตนในการเข้ามามี ส่วนร่วมทางการเมือง และใช้สิทธิโดยไม่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของคนอื่น ที่สำคัญ

ประชาชนเริ่มมีความสำนึกทางการเมืองโดยการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชนเป็นสำคัญ พร้อมทั้งรัฐบาลจะต้องส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองตามกระบวนการช่องทางที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นรูปธรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงเป็นตัวแปรสำคัญที่สุดของการพัฒนาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยให้เป็นการมีส่วนร่วมแบบธรรมาธิปไตย คือ การนำหลักธรรมของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ มีหลักอปริหานิยธรรม 7 เป็นอาทิ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในสังคมให้เกิดการพัฒนา มีความสามัคคีและเจริญงอกงามต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยยกหลักอปริหานิยธรรม 7 อันเป็นหลักธรรมที่ช่วยให้ใช้ชีวิตบนหนทางแห่งความดี และประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข อีกทั้งยังเป็นเครื่องช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก และยังสามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคม อันได้แก่ 1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ 2. พร้อมเพรียงกันประชุมและเลิกประชุมพร้อมเพรียงกัน 3. ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติไว้ ไม่ลัษ และล้างสิ่งที่ไม่บัญญัติไว้ 4. เคารพนับถือผู้ใหญ่ 5. ไม่ข่มเหงล่วงเกินสตรี 6. เคารพสักการบูชาเจดีย์ 7. จัดให้ความอารักขา คัมภีร์ ป้องกัน อันชอบธรรม ผู้วิจัยจึงมีความสนใจและต้องการศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี เพื่อนำผลการศึกษาไปแนะนำให้กับประชาชนและผู้นำชุมชนของตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี อีกทั้งเพื่อนำไปใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน สังคม และประเทศชาติสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) ระหว่าง การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร (Population) ได้แก่ ประชากรที่อยู่ในตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี จำนวน 3,384 คน

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการสุ่มมาจาก ประชากรโดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรคำนวณของ Taro Yamane (สรุปผล สฤษฎะพรหม, 2553) จำนวน 358 คน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informants) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 12 รูปหรือคน โดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) ที่ผู้วิจัย พัฒนาขึ้นตามกรอบแนวคิดของการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วม ทางการเมืองของประชาชนในตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี เพื่อใช้เก็บ ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 358 คน โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีขั้นตอน ดังนี้

1) ขออนุญาตจากผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงตัวแทนกลุ่มนักวิชาการ ทางด้านพระพุทธศาสนา กลุ่มนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ กลุ่มผู้บริหารองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มตัวแทนประชาชนในตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ทั้ง 8 หมู่บ้าน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามจาก ประชาชนในพื้นที่

2) นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับประชาชนในพื้นที่ที่เป็นกลุ่ม ตัวอย่าง จำนวน 358 ชุด โดยแต่งตั้ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ช่วยผู้วิจัยในการเก็บรวบรวม แบบสอบถาม

3) นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ (Interview form)

1. ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

2. ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้

3. ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดนัดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

4. นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

1. สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนาปัจจัยส่วนบุคคล สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2. สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สำหรับทดสอบสมมติฐาน สถิติที่ใช้ คือ การทดสอบค่าที (t-test) ค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างก็จะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างคู่เฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference; LSD.)

3. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open ended Question) วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท นำเสนอเป็นความเรียงประกอบตาราง โดยการแจกแจงความถี่ของผู้ตอบแบบสอบถามแบบปลายเปิด

ผลการวิจัย

1. ระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นต่อการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวม

(n = 358)

การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของประชาชนในตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	ระดับความคิด		
	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
1. ด้านการไปใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง	3.79	0.45	มาก
2. ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง	3.04	0.70	มาก
3. ด้านการแสดงประชาคมติและประชาพิจารณา	2.60	0.92	มาก
ภาพรวม	3.14	0.60	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับความคิดเห็นต่อการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ใน ระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.14 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าความคิดเห็น มากที่สุด คือ ด้านการไปใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.79 รองลงมาคือ ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.04 และด้านที่น้อยที่สุดคือ ด้านการแสดงประชาคมติและประชาพิจารณา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.60

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ตารางที่ 2 สรุปผลทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี โดยจำแนกปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคล	t-test	Sig.	ผลการทดสอบสมมติฐาน	
			ยอมรับ	ปฏิเสธ
เพศ	1.68	1.68	-	✓
อายุ	1.63	1.63	-	✓
การศึกษา	56.97	0.000*	✓	-
อาชีพ	8.60	0.000*	✓	-
รายได้	54.67	0.000*	✓	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบ พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ มีความคิดเห็นที่ต่อการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี แตกต่างกัน โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษา อาชีพ และรายได้แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี จากแบบสอบถามปลายเปิด

ตารางที่ 3 สรุปปัญหา อุปสรรค การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวม

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
1. ประชาชนขาดความเข้าใจในด้านหลักอภิปรายธรรม การเลือกตั้งจึงยังมีเรื่องการทุจริตเกิดขึ้น	1. ควรให้ความรู้ความเข้าใจถึงหลักอภิปรายธรรมว่าทำให้เกิดความสุจริตได้อย่างไร
2. ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีเวลาไปติดต่อกับทางราชการหากไม่ใช่เหตุ จำเป็นจริง ๆ ทำให้ไม่ค่อยมีส่วนร่วมเท่าไร	2. ควรลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบปัญหาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อรับทราบปัญหาที่ของประชาชน และวางแผนทางแก้ไขปัญหาต่อไป
3. ประชาชนส่วนใหญ่มองว่าการเข้าไปมีทำกิจกรรมในชุมชนไม่ใช่หน้าที่ของตนเอง และจะเข้าไปปรึกษาเมื่อเดือดร้อน หรือมีปัญหาเท่านั้น	3. ควรสร้างความรู้ความเข้าใจถึงประโยชน์ของการเข้าไปมีบทบาทในชุมชน และเปลี่ยนภาพลักษณ์การเข้าไปมีบทบาทว่าไม่ใช่การไปสร้างอิทธิพล

จากตารางที่ 3 พบว่า ปัญหา อุปสรรคข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ได้แก่ ประชาชนขาดความเข้าใจในด้านหลักอภิปรายธรรม จึงควรให้ความรู้ความเข้าใจถึงหลักอภิปรายธรรมว่าทำให้เกิดความสุจริตได้อย่างไร ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีเวลาไปติดต่อกับทางราชการหากไม่ใช่เหตุ จำเป็นจริง ๆ ทำให้ไม่ค่อยมีส่วนร่วมเท่าไร จึงควรลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบปัญหาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อรับทราบปัญหาที่ของประชาชน และวางแผนทางแก้ไขปัญหาต่อไป ประชาชนส่วนใหญ่มองว่าการเข้าไปมีทำกิจกรรมในชุมชนไม่ใช่หน้าที่ของตนเอง และจะเข้าไปปรึกษาเมื่อเดือดร้อน หรือมีปัญหา

เท่านั้น จึงควรสร้างความรู้ความเข้าใจถึงประโยชน์ของการเข้าไปมีบทบาทในชุมชน และ
เปลี่ยนภาพลักษณ์การเข้าไปมีบทบาทว่าไม่ใช่การไปสร้างอิทธิพล

อภิปรายผลการวิจัย

1.ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่
จังหวัดลพบุรี

ด้านการไปใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง จากผลการศึกษา พบว่า การมี
ส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี โดย
ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า
ข้อที่มีค่าความคิดเห็นมากที่สุดคือ ท่านมีความตั้งใจออกไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
รองลงมาได้แก่ ท่านให้ความเคารพผู้นำชุมชน หรือผู้มีอำนาจในการให้ข้อมูล
กฎระเบียบและข้อบังคับในการเลือกตั้ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบทางการเมือง
และการรับรู้หน้าที่ตามรัฐธรรมนูญของประชาชน ที่ต้องการใช้สิทธิจากการไปใช้สิทธิ
ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระนิคม จันทมโม (สุขเจริญ)
(2562) ได้ทำวิจัย ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการเมืองการ
ปกครองตามแนวแห่งธรรมาธิปไตย ในเขตเทศบาลนครระยอง จังหวัดระยอง พบว่า การมี
ส่วนร่วมของประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเมืองการปกครองตามแนวแห่ง
ธรรมาธิปไตย ในเขตเทศบาลนครระยอง จังหวัดระยอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง จากผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วม
ทางการเมืองของประชาชนตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมอยู่
ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าความคิดเห็นมากที่สุด คือ ท่าน
ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารทางการเมืองผ่านการร่วมประชุมกับผู้นำชุมชนเป็นประจำ
รองลงมา ได้แก่ ท่านได้มีการเข้าร่วมประชุมอย่างพร้อมเพรียงกันเพื่อรับทราบข้อมูล
ข่าวสารทางการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จินตนา จงฤกษ์งาม (2559) ได้วิจัยเรื่อง
การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลแจ้ซ้อน
อำเภอมืองปาน จังหวัดลำปาง พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง
ท้องถิ่น โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง

ด้านการแสดงปรีชาปฏิบัติและปรีชาพิจารณา จากผลการศึกษาพบว่า การมีส่วน
ร่วมทางการเมืองของประชาชนตำบลมหาสอน อำเภอ บ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวม
อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าความคิดเห็นมากที่สุด คือ
ท่านเข้าร่วมประชุมรับฟังความคิดเห็นหรือการชี้แจงของทางราชการเกี่ยวกับผลประโยชน์
ที่ชุมชน และประชาชนจะได้รับอยู่เสมอ รองลงมา คือ ท่านไม่มีความคิดที่เป็นอคติต่อผู้นำ

ในเขตชุมชน เหตุเพราะอุดมการณ์ทางการเมืองไม่ตรงกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจินตนา กะตากุล (2562) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมการเลือกตั้งทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชน ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่ที่ 4 ตำบลช้างซ้าย อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า 1. การมีส่วนร่วมการเลือกตั้งทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนโดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี จำแนกตามสมมติฐาน มีประเด็นอภิปรายผล ดังนี้

ประชาชนที่มีเพศและอายุต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี แตกต่างกัน ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี จำแนกตามเพศและอายุ ด้วยวิธีการทดสอบค่าที พบว่าโดยภาพรวม ไม่มีความแตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจินตนา จงฤกษ์งาม (2559) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ผลการวิจัย พบว่าประชาชนมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น โดยรวม อยู่ในระดับปานกลางและสอดคล้องกับงานวิจัยของจินตนา กะตากุล (2562) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมการเลือกตั้งทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชน ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่ที่ 4 ตำบลช้างซ้าย อำเภอพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การมีส่วนร่วมการเลือกตั้งทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชน โดยรวม อยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสำราญ นนทพุทธิ (ทะสุนย์) (2558) ได้ทำวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาล ตำบลร่องคำ อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลร่องคำ อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2. ประชาชนที่มีการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี แตกต่างกัน ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี แตกต่างกันจำแนกตามการศึกษา อาชีพ และรายได้ ด้วยวิธีการทดสอบค่าเอฟ (F-test) พบว่าโดยภาพรวมมีค่านัยสำคัญทางสถิติ น้อยกว่าระดับ 0.05 อยู่ที่ระดับ 0.01 จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาวิชญ์ วิสารโท (พานนท์) (2558)

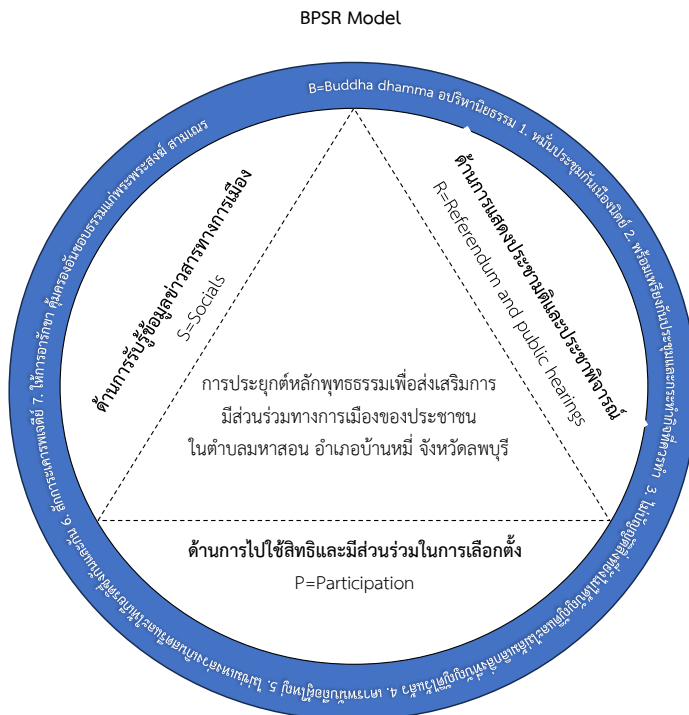
ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักอปหิธานิธรรมของเทศบาลตำบลโนนสะอาด อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการมีส่วนร่วมบริหารงานตามหลักอปหิธานิธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก

3. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี มีประเด็นอภิปรายผล ดังนี้

ปัญหา อุปสรรคส่วนใหญ่ คือ ประชาชนส่วนใหญ่มองหลักอปหิธานิธรรมเป็นหลักธรรมที่ปฏิบัติตามได้ยาก รองลงมา คือ ประชาชนไม่เข้าใจหลักอปหิธานิธรรม และน้อยที่สุด คือ หลักธรรมบางข้อไม่ตรงกับความต้องการของประชาชนเพราะในชุมชนไม่มีการนำหลักธรรมมาใช้ และข้อเสนอแนะส่วนใหญ่ เสนอว่า อธิบายถึงหลักอปหิธานิธรรมว่าเป็นหลักธรรมที่สร้างความสามัคคี ใช้ได้ตั้งแต่ประชาชนจนถึงผู้บริหารประเทศ รองลงมา คือ ชี้แจงให้เห็นว่าหลักอปหิธานิธรรมสามารถตอบสนองกับชุมชน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ และน้อยที่สุด คือ ผู้นำชุมชนควรนำหลักอปหิธานิธรรมมาใช้ให้ประชาชนเห็นว่าหลักอปหิธานิธรรมมีความสำคัญอย่างไร ประชาชนถึงจะสนใจในหลักธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาณรงค์ ธรรมเมธี (ศรีพันลม) (2562) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการเลือกตั้งทั่วไปของชุมชนท่าเตียน กรุงเทพมหานคร พบว่า ประชาชนมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ไม่ทั่วถึงและไม่ต่อเนื่อง เพราะต้องประกอบอาชีพต่าง ๆ จึงทำให้ประชาชนไม่มีเวลาติดตามข้อมูลข่าวสาร ประชาชนยังขาดการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง การไม่มีส่วนเข้ามามีส่วนติดตามและตรวจสอบการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ในการจัดการเลือกตั้ง รูปแบบการเมืองเดิม ๆ ทำให้ประชาชนเกิดความเบื่อหน่ายไม่อยากจะออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ส่วนแนวทางการส่งเสริม ควรปลูกฝังอุดมการณ์ และสร้างจิตสำนึกเพื่อส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยจัดประชุมและสัมมนาเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองที่ถูกต้อง ทำให้ประชาชนตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ของความเป็นพลเมืองที่มีอยู่ตามรัฐธรรมนูญ

องค์ความรู้

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากจากการวิจัย (Body of knowledge) เรื่องการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ในลักษณะแผนภาพที่แสดงแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ได้เป็นโมเดล BPSR ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการสังเคราะห์งานวิจัย

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากงานวิจัย แสดงถึงการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในตำบลมหาสอน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ดังนี้

B หมายถึง Buddha dhamma คือ การนำหลักธรรมของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ ด้วยการนำหลักอปริหานิยธรรมที่เป็นหลักธรรมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่คณะ เป็นหลักธรรมที่สามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ประชาชนไปจนถึงผู้บริหารประเทศ มาเป็นตัวช่วยในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนทำให้ประชาชนออกไปมีส่วนร่วมในชุมชนและท้องถิ่นมากขึ้น เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง และการทำประชามติประชาพิจารณ์ หลักอปริหานิยธรรมจึงเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาชุมชนและส่งเสริมประชาชนในการออกไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

P หมายถึง Participation คือ การไปใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่ประชาชนควรได้รับ ด้วยการนำหลักอปริหานิยธรรมมาประยุกต์ใช้ เช่น การประชุมกันเบื้องต้น การพร้อมเพรียงกันประชุม และการไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติ เป็นต้น หลักอปริหานิยธรรมจึงเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้ประชาชนออกไปใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทางการเมืองมากขึ้น เช่น การรณรงค์หาเสียง การ

ประชาสัมพันธ์ถึงกิจกรรมทางการเมือง การมีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาชุมชน และประชาชนสนใจการเมืองมากขึ้น

S หมายถึง Socials คือ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง เป็นการรับข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ ทางการเมืองของชุมชนตามหลักอภิธานิธรรม ที่เป็นข้อมูลถูกต้องและมีความชัดเจน เช่น มีการกรองข้อมูลข่าวสารก่อนที่จะประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบ ทำให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือและเป็นข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริง จึงนำหลักอภิธานิธรรมมาประยุกต์ใช้ทำให้การรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมีความเที่ยงตรงและไม่บิดเบือนไปจากความจริง

R หมายถึง Referendum and public hearings คือ การแสดงประชามติและ ประชาพิจารณ์ตามหลักอภิธานิธรรม เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชนด้วยความจริงใจและไม่ปิดกั้น โดยให้สิทธิในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมและไม่มีการแบ่งแยก

สรุปองค์ความรู้ที่ค้นพบจากการสังเคราะห์งานวิจัย คือ การประยุกต์หลักพุทธธรรมของพระพุทธเจ้าเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยสันติ มีสติไตร่ตรอง มีการวิเคราะห์ที่เฉียบแหลมแยบคาย ปราศจากอคติที่เกิดขึ้นจากอคตการณ์ทางการเมืองหรือเหตุการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ มุ่งเน้นประโยชน์ส่วนรวมและสร้างความสามัคคี ความยั่งยืนในสังคมและประเทศชาติ หากปราศจากหลักธรรมนำทางหรือกำกับดูแลแล้วการมีส่วนร่วมทางการเมืองก็ปราศจากคุณธรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีนโยบายสร้างการเรียนรู้ให้ประชาชนตระหนักถึงความเป็นประชาธิปไตย ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมและจริยธรรม
2. มหาเถรสมาคม ควรเปิดโอกาสให้พระภิกษุสงฆ์และสามเณรสามารถให้ความรู้ความเข้าใจแก่ ประชาชนในการสร้างวิถีประชาธิปไตย ตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า โดยพระสงฆ์จะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการช่วยหาเสียงหรือสนับสนุนพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง ซึ่งจะก่อให้เกิดโลกคดีเตียนได้ในภายหลังและเกิดผลกระทบตามมาได้

ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติการ

1. จัดทำโครงการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจของประชาชนในด้านสิทธิหน้าที่ในการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง
2. สร้างการเรียนรู้เรื่องการสร้างสังคมประชาธิปไตยที่ประกอบด้วยคุณธรรมและจริยธรรม ให้ประชาชนประจักษ์ทางด้านจิตวิทยาเพื่อสร้างจิตสำนึกอันดี

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดเนินการวิจัยในประเด็นต่อไปนี้

1. ควรทำการศึกษาวิจัย การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับจังหวัดหรือในระดับประเทศ
2. การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อขจัดความขัดแย้งทางการเมืองของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- จินตนา กะตากุล. (2562). *การมีส่วนร่วมการเลือกตั้งทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนศึกษาเฉพาะกรณี หมู่ที่ 4 ตำบลช้างซ้าย อำเภพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรการปกครอง). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- จินตนา จงฤกษ์งาม. (2559). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลแจ้ซ้อน อำเภเมืองปาน จังหวัดลำปาง* (สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรการปกครอง). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระนิคม จนทอมโม (สุขเจริญ). (2562). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการเมืองการปกครองตามแนวแห่งธรรมาธิปไตย ในเขตเทศบาลนครระยอง จังหวัดระยอง* (สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาณรงค์ ธมเมธี. (2562). *การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการเลือกตั้งทั่วไปของชุมชนท่าเตียน กรุงเทพมหานคร* (สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิชณ วิสารโท (พานนท์). (2558). *การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักการบริหารนิยธรรมของเทศบาลตำบลโนนสะอาด อำเภศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหาสำราญ นนทพุทธิ (ทะสุนย์). (2558). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาล ตำบลร่องคำ อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2553). *หลักรัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ: บริษัทบพิธการพิมพ์ จำกัด.
- ศราวุธ ศรีแสงใส. (2554). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของข้าราชการครู: ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอนิคมน้ำอ้อย จังหวัดมุกดาหาร* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุรพล สุยะพรหม. (2553). *ระเบียบวิธีวิจัยทางการจัดการ*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.